

ISSN 0207-8543

НЮР

КЪАРЫЛГЪАЧНЫ АЛГЪЫШЫ

Жылыды, тазады, тазады хауа,
Жашил бет алдыла, алдыла таула!

Сизни юйюгюзде – бизни юйюбюз,
Сизни кюйюгюзде – бизни кюйюбюз!

Къууанч бла тургъанды, тургъан юйюгюз:
Бузулмай турады, тура юйюбюз!

Экиден төрт болуп, биз кетген эдик,
Сизге мамырлыкъны тилеген эдик!

Бешик тебирете арбазда ана,
Алгъышлы жырчыгъын жырлайды анга.

Айлансын ол жапчыкъ тогъуз атагъа,
Бир жарсыу сынатмай ата-анагъа!

Сизни юйюгюзде – бизни юйюбюз,
Сизни кюнюгюзде – бизни кюнюбюз!

МАРАУЧУ

Жомакъ

Эртте-эртте бир айтылгъан мараучу болгъанды. Ол ёлгенде, къатыны бла жашчыгъы къалгъандыла. Жашчыкъ да, он жылындан башлап, атасыча уста мараучу болгъанды. Ол кесини гитче садакъчыгъы бла кёкде учуп баргъан къанатлыны тюшюре билгенди.

Кюнлени биринде, тенглери бла ойнай тургъанлай, бир уллу жылкъычы къуш учуп баргъанын эслегенди. Жашчыкъ, садагъын тартып, къушну тюз да кёзюне уруп тюшюргенди.

Сабийле къушну сюйреп ханнга элтгендиле.

– Эй, жигитле, бу тамашаны къайда тапхансыз, муну ким ёлтюргенди? – деп соргъанды хан.

– Ма бу, – дегендиле сабийле. – Къушну кёзюнден уруп тюшюргенди.

Хан жашчыкъны, махтап, саугъа да берип ашыргъанды. Къушну уа кёрюмдюге салдыргъанды.

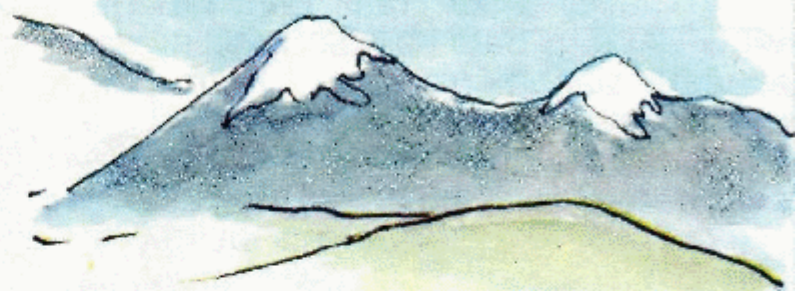
Жашчыкъ, къууанып бара, ханны бир аман адамына тюбегенди. Ол адам къушну хапарын соргъанды. Жашчыкъ, къушну ёлтюрсенин да айтханды, хан берген саугъаны да кёргюзтгенди.

Аман адам, жашчыкъны жетишимине зарланып, ханнга былай айтханды:

– Жюйюсханым, сен жашчыкъгъа саугъа бергенликге, ол а "Бу аман къарт къушха былай саугъа берген, алтын къанатлы къушну ёлтюрюп келсем а не берлик болур эди?" – деп айланады.

Хан жашчыкъны чакъыртханды.

– Жигит, – дегенди ол. – Сен манга алтын къанатлы къушну ёлтюрюп келтирмесенг, башынг таярыкъды.

Сур. Г. Тлемтиржановдуду

Жашчыкъ хапарны анасына айтханды.

– Къоркъма, жашым, – дегенди анасы. – Атанг Айры-Сыртда аллай къушланы кёрючю эди, алай а аланы атарча жууукъ бир заманда да къысылмагъанды. Мен сени танг ата уятырма да жолгъа атландырма. Сен а алтын къанатлы къушну, эспетмей барып, ариу атып, тюшюрюрге.

Мараучу жаш, танг белги бере, Айры-Сыртха баргъанды, къушну кёзюнден марап атханды. Келтирип, ханнга бергенди. Хан ыразы болгъанды, саугъа да берип, жашны ашыргъанды.

Жашчыкъ, саугъасына да къууанып бара, ол биягъы аман адамгъа тюбегенди. Сора ол аман, барып, ханнга былай айтханды:

– Жюйюсханым! Сен, тели сабийлеге саугъала берип, бийик сыйынгы тюшюресе. Ол жаш а хыликгя этип айланады. Тауукъгъа быллай саугъа берген, дейди, алтын мюйюзлю бууну ёлтюрюп келсем а не берлик болур эди.

Хан ол ётюрюкчюге, ол аман адамгъа бу жол да ийнанганды.

– Жигит, – дегенди ол жашчыкъгъа, – сен манга алтын мюйюзлю бууну ёлтюрюп келтирмесенг, жашаудан тюнгюл.

Жаш анасына ишни болушун айтханды. Ол а былай жапсаргъанды:

– Къоркъма, жашым! “Тамычылада” жалаула бардыла, алагъа уа алтын мюйюзлю буу келе туруучуду. Аны атанг да кёп кёргенди, ёлтюрюрге кёзю къыймагъанды ансы. Сен атангы жибек аркъанын ал да, ары бар.

Жаш, алтын мюйюзлю буу, суу ичип, ызына айланганлай, аркъанны сызып, бууну тутханды. Сора ханнга алып келгенди.

Хан жашны махтагъанды, саугъа да бергенди. Алай биягъы киши, ханнга барып, аман ишин андан ары бардыргъанды:

– Жюйюсханым! – дегенди ол. – Биягъы жаш къуру да сени хыликгя этип айланады. Мюйюзлю эчкиге был-

лай саугъа беген, дейди, кюмюш кемеде жюзюп айланган алтынчач къызны алып келсем а не берлик болур эди.

Хан, жашны чакъырып, быллай буйрукъ бергенди:

– Энди уа, жигит, алтынчач къызны алып келмесенг, жолунг тюргедеди.

Жаш жолгъа атланганды. Бара кетип, къанаты сынган къушха тюбегенди. Аны къанатын байлап, аш берип, жолгъа бурулгъанды. Къуш а былай айтханды:

– Къанатымдан бир тюк ал да, бир заманда керегинге жараргъа болурма.

Кетип бара, жаш суу толкъуну бир чабакъны суудан тышына атып тургъанын кёргенди. Чабакъны элтип, суугъа бошлай тебирегенде, ол жашха былай айтханды:

– Сен мени къуйругъумдан бир къылчыкъ ал! Керекли кюнюнде жарарма.

Жаш бир заманда тюккю къычыргъан таууш эшитгенди. Къараса – айыу тюккюню уясын таш бла битеп, ичинде уа тюккю бла балалары сынсый. Жаш аланы азатлагъанды, аш да бергенди. Тюккю уа анга къуйругъундан бир тюк юзюп узатханды.

– Ма, муну биргенге ала бар! Тюкню жанган отха жетдирсенг, сени кереклинге жарарма.

Жаш ахырында тенгиз жагъасына жетгенди. Анда уа – бир ариу кеме, кюмюш кеме. Жаш чабакъны чакъыргъанды да, аны сыртына минип, ол кемеге къутулгъанды. Анда, айлана барып, алтынчач къызны кёргенди.

– Сен кимсе? Бери нек келгенсе? – дегенди къыз.

Жаш ишни болушун жашырмай айтханды.

– Да, ахшы улан, – дегенди ол заманда къыз. – Иш алай эсе, мен юч кере бугъарма. Сен а мени юч да кере табалсанг, биргенге барыргъа ыразыма.

Къыз, билмей турганлай, жашны аллындан тас болуп къалгъанды. Жаш, эсине тюшюп, ол жаралы къуш-

ну чакъыргъанды. Къуш, жумулуп кетип, къызны булутла ичинде тапханды, жашны аллына алып келгенди.

Къыз дагъыда бугъунганды. Бу жол жашха тюлкю болушханды. Ол, къая тешигине ташайып, къызны андан алып келгенди.

Къыз, тенгиз толкъунуна секирип, анда букъгъанды. Алай чабакъ шүеху жашха бу жол да жарагъанды. Къызны тенгиз толкъунунда табып, алып кел-

генди. Ол да, сёзюне табылып, жашны биргесине атланганды. Алай ханны, ол аман адамны да бу жашха этген зулмулукълары ючюн къыз, халкъгъа айланып, былай айтханды:

– Зулмучу ханыгъыз бла ол аман адам, бу жашха этген зулмулукълары ючюн, бири къабан, бири мегежин болсунла!

Ол да алай айтханлай, хан бла адамы, бири бирин сюре, агъачха ташайып кетгендиле.

ЖАНКИШИЛАНЫ ЖАГЪА

ЖАШЧЫКЪНЫ ХАПАРЫ

Айхай, школдан келгенликге, Ынна мени ойнаргъа жибермейди. Юйде да окъутуп башлайды.

– Ангылатып окъу! Асыралгъан ирик кирик хоразымы да сени ючюн сойгъанма. Сен а...

– Биягъы хораз...– дедим, ачыу тийип.

Ынна, сѣзню ариугъа тарта, къатыма келди да, мени къойнуна къысып, зыбыр къол аязы бла башымы сылады.

– Жашым, сен хоразгъа жарсымагъанча, манга да жарсымагъан сунуп турама. Мени уа сенден башха адамым жокъду. Кесим да къарт, къарыусуз болгъанма,– деп ахтынады ол.

Бизни юйде башына бѣрк кийген менден сора жокъду. Мен атамы танымайма. Ол ѳлгенде, мен бешикде эдим. Ыннам манга аталыкъ да, аналыкъ да этип ѳсдюргенди.

Атам колхозда сют ферманы таматасы болгъанды. Бир жол, ол конторда эсеп-тергеу ишлерин эте тургъанлай, ким эсе да тышындан: "Мал орунга от тюшгенди!" – деп хахайлагъанды. Атам, темир ыпытхынны да къолуна алып, терк окъуна фермагъа чабып жетгенди. Эшиклени бузуп, кесин жана тургъан отну ичине атып, малпаны орундан чыгъаргъанды. Орунну бир мюйюшю кюйюп, башы оюлгъанды. Бу кезиуде атам, къарап, колхозну къумалы бугъасын кѳргенде, от ичине жангыдан секиргенди. Орунну бирси мюйюшю да кюйюп, къара кѳмюр бола башлагъан эди.

Атам а – жокъ! Бир кесекден, юсюндеги кийимлери да жана, бугъаны башындан тутуп, ол отну ичинден чыкъгъанды. Алай... ол бугъа бюгюнлюкде да колхозда багъылып турады, мени атам а – жокъ. Ма алай бла мен танымагъан атамдан ёксюз къалгъанма.

Ыннамы айтханына кёре, атам урушдан орденле, майдалла да алып, кеси да жаралы болуп къайтхан эди...

Бир кюн ыннам, атамы суратын да къолуна алып, аны бла ушакъ эте тургъанын кёрген эдим. "Жаудан къутулгъан жарлы балам, бауда жоюлуп къалдынг да!.." – деп сынсый эди. Жашына ачыуу ыннаны замансыз къарт этгенди.

Атамы таныгъанла манга, хычыуун ышара, атанга бек ушайса деучюдюле. Ыннам да, аны ючюн болур, бир-бирде кёзюме къарап туруучуду.

– Анангы кёремисе, жаш башын къарт этип, белин тюзетмей ишпегенин. Сен аны айтханын эте тур. Жюрегин къыйнама, – деучюдю ыннам.

Школну бошасам, окъуп, механизатор болургъады умутум. Нек эсе да андан сюйген ишим жокъду. Машиналаны уллусун, гитчесин да бир бек сюеме. Ынна уа мени ол муратымы бек жаратханнга ушамайды.

– Сенича заманларында таулу жашла эм алгъа чалгъы тутаргъа юйренгендиле. Сен а хыраса. Аскерге солдат этип алсала къыйналыргъа бир тюшмеге эди.

"Солдат" дегенни сагъыннганына бек ыразы болуучума. Кесими жетген киши болгъан сунуучума. Алай манга шёндю жалан да он эки жыл боллукъду. Беш ай бла беш кюнден.

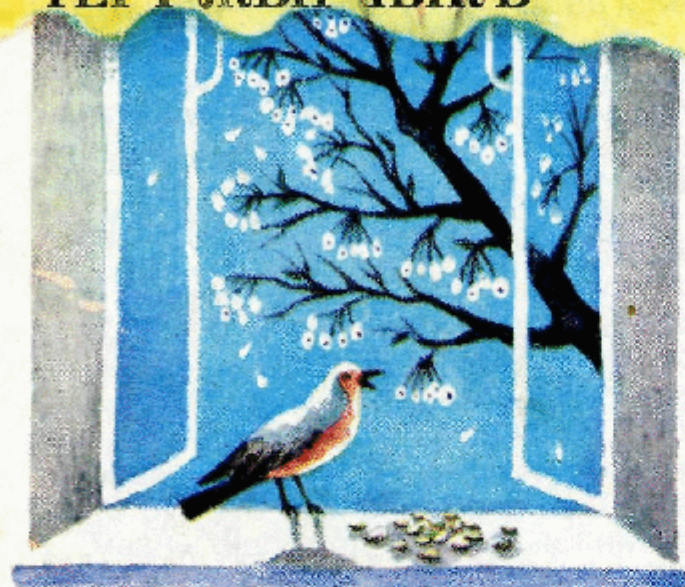
Ынна уа мени жыл санымы кесича санап къояды. "Жашчыкъ ол терен къар жаугъан кюн туугъанды. Ол кюн ийнегиз да тиши бузоучукъ тапхан эди..." – деучюдю.

Мен ыннамы юсюнден кёп хапар айтдым. Алай огъурлу адамны юсюнден не кёп айтылса да, манга аз айтылгъанча кёрюнючюдю.

Бизге къонакъгъа келсегиз, ыннамы къаллай адам болгъанын кесигиз кёрюрсюз.

КЪУЛИЙЛАНЫ КЪАЙСЫН

ЧЕГЕМДЕ ЭТИЛГЕН ТӨРТ ЖЫРЧЫКЪ

I

Энтда да жаз келир,
жерибиз кѣгерир,
кырдыкла чыгъарла,
терекле чагъарла.

Сюрюлюц сабанла,
ийнекле сауула,
чагъып талла, къозла,
ойнарла къозула.

Кѣгерирле тѣшле,
тоярла геммешле,
суула азат бара,
къырла уа агъара.

Къууанырбыз жазгъа,
сау тургъапыбызгъа,
жер жашиллигине,
тангына, гюлюне,

Къанатлы жырына,
ай тийген жолуна.
Келир жерни жазы.
Ол да – бизге насып.

II

Энтда да жай келир,
кѣгетлерин берир,
жетерле сабанла,
къууанырла саула.

Къургъакъсып чалыла,
сабийле чабарла,
ойнарла, жуууна,
жибирле жаууннга.

Эрип чыран бузла,
бишерле харбызла,
жетерле чаллыкъла,
къызарырла нанъкъла.

Къууанырбыз жайгъа,
жемиште, будайгъа,
кюннге, ауанагъа,
семирген маллагъа.

Жылы кюнле ѳте,
ишибизни ѳте,
жашил тангла ата,
сакъларбыз кюз артын.

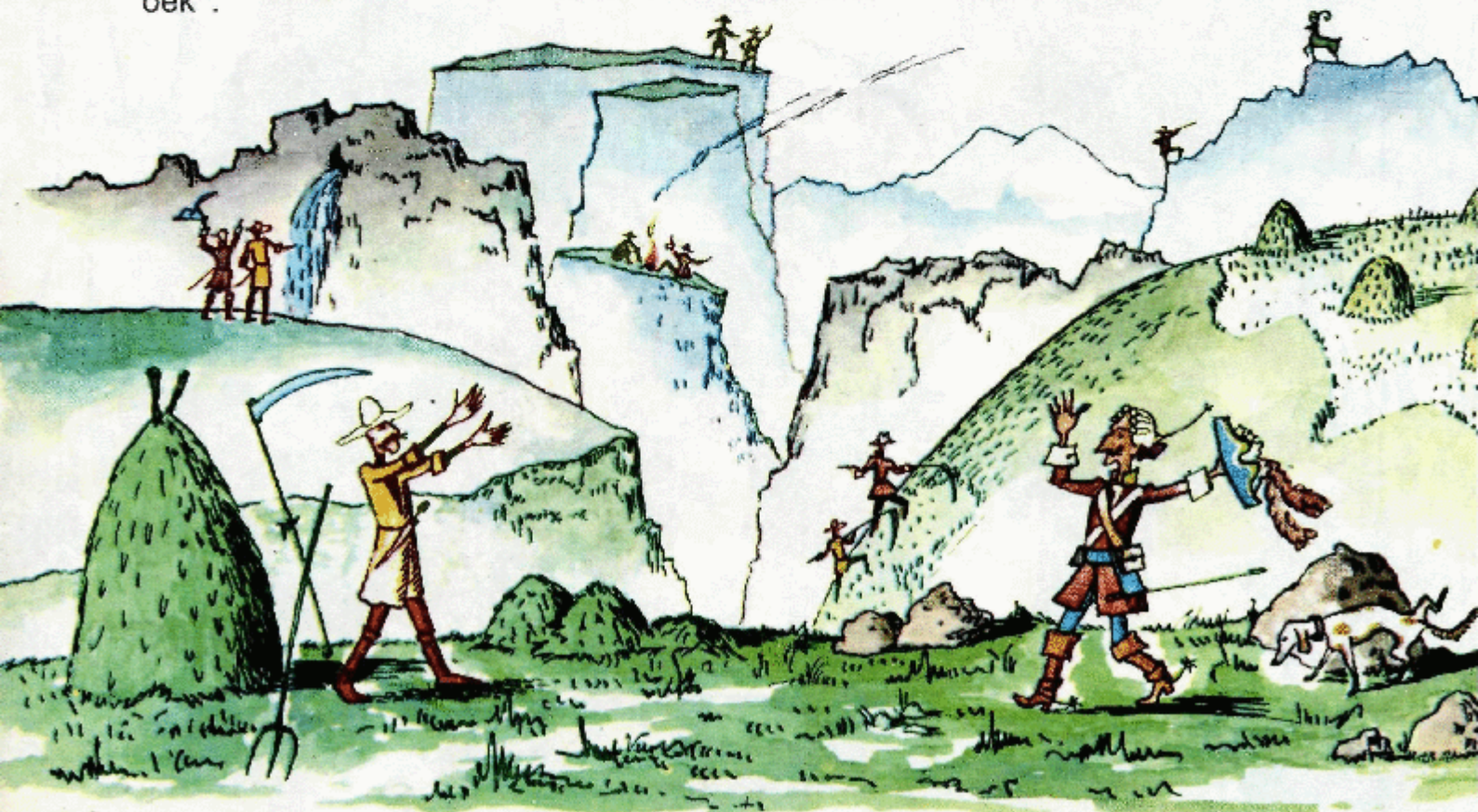
МЮНХАУЗЕН КУРНАЯТДА!

Алдарбекден "Нюр" журналгъа быллай къагъыт келгенди:

"Хурметли редактор! Бу кюнледе Курнаятда уллу къууанч барады. Кече, кюн да дауурбасла къагъылгъаны тохтамайды, дуняя – той-оюн. Къобузчула къобузларын бир бирге эришип согъадыла. Бу не къууанчды десегиз а – мени антлы шуёхум Мюнхаузен Германиядан келгенди. Мени кёрюр ючюн, менден тансыгъын алыр ючюн. Аны намысына, жюз бла сексен кере топ атылып, салют болгъанды. Кёргенлени айтханларына кёре, ол салютну жилтинлери, Кавказ тауланы башлары бла учуп барып, Африкада Банбантарбарссапахыр деген шахаргъа жетгендиле.

Барон Мюнхаузенни кёрюр ючюн Шауурдатдан, Мускокдан, Фардыкдан, Зылгидан, Къоспартыдан, Усхурдан, Шыкъыдан, дагъыда башха шахарларыбыздан Курнаятха кёп делегацияла келгендиле. Ала мени сыйлы къонагъыма хурмет этгендиле. Сау болсунла! Барон Мюнхаузен не уллу хурметге да тийишлиди. Аны аты саулай дуняягъа белгилиди. Ол да, менича, жашагъан ёмюрюнде бир ётюрюк сёз айтхан болмаз.

Мюнхаузен курнаятчы сабийлеге бютюн да бек ыразы болгъанды. Ала, сыйлы къонакъны тегерегинден алып, хапар айтдыргъандыла, уллу зауукълу болуп, жиякъ этлери ачыгъынчы кюлгендиле. Анга саугъагъа "Нюр" журналны бергендиле. Мюнхаузен ол саугъагъа бютюн да бек къууанганды. Сора, битеу таулу сабийле окъусунла дегенни айтып, кесини да бир къауум хапарын "Нюр" журналда басмаларгъа эркин этгенди. Мен сизге ол хапарланы да жибереме, басмалай турурсуз деп. Аны бла къагъытымы бошайма. Сау къалыгъыз, сау тюбешейик! Эсги танышыгъыз – Алдарбек".

КЁЗЛЕДЕН ЧЫКЪГЪАН ОТ ЖИЛТИНЛЕ

Мюнхаузенни хапары

Мен жаш заманымда уугъа терк-терк бара туруучу эдим. Ол зауукълу заманларны эсиме тюшюре да, кеси кесиме сейир эте жашайма. Кюн сайып бир сейирлик иште урунмай къалмай эдим, таланган!.

Бир жол а, артал да адам ийнап-мазча, аллай иш болган эди. Жашаган юйюбюзю терезесинден улду кёл кёрюнюп туруучу эди. Анда уа – тюрлю-тюрлю баппушла. Бир эрттенликде, терезеден къарап турганымлай, кёлге несиз баппушла келип кюндүла. Терк окбуна, къауалымы кьолума алып, аягым басханны кёзюм кёрмей, тышына кьууулдум. Ашыгыш, атлауучладан тюшюп бара турганымлай, эслемей, башымы

эшикте урдум. Асыры кьаты ургъандан, кёлеримден от жилтинле чыкъдыла. Анга да къарамай, кёлге кьууулдум. Жете барганымлай, баппушладан бек семизин марадым. Алай къауалым атылмай къалды. Мынга не палах болганды деп къарасам – ушкок отну къабындырыучу чакъгыч ташы жокъ! Ансыз а къауал къайры атылсын! Энди не этсин адам деп, сагъышха кетдим. Чакъгыч ташны алыргъа юйге барама десем, баппушла учуп кетерге боллукъула. Кеси кесими аманлай, къауалымы эниште бошладым. Жюрегими мудахлыкъ бийледи. Алайлай, ол кёлеримден от болуп чыкъгъан жилтинле эсиме тюшдюле. Битеу кючюмю салып, жумдуругъум бла онг кёзюме жетдирдим. Кёзюмден от жилтинле чачылдыла. Ала уа къауалымы ушкок отун къабындырдыла. Къауал атылды! Бир атханым бла он баппушну къапладым!

От тамызалмай, амалсыз болган заманыгъызда, ол жол мен этгенлей, жумдурукъну кёзюгюзге жетдире туругъуз. Андан иги амал табаллыкъ тюйюлсюз!

Сур Е. Чеченовтарымды

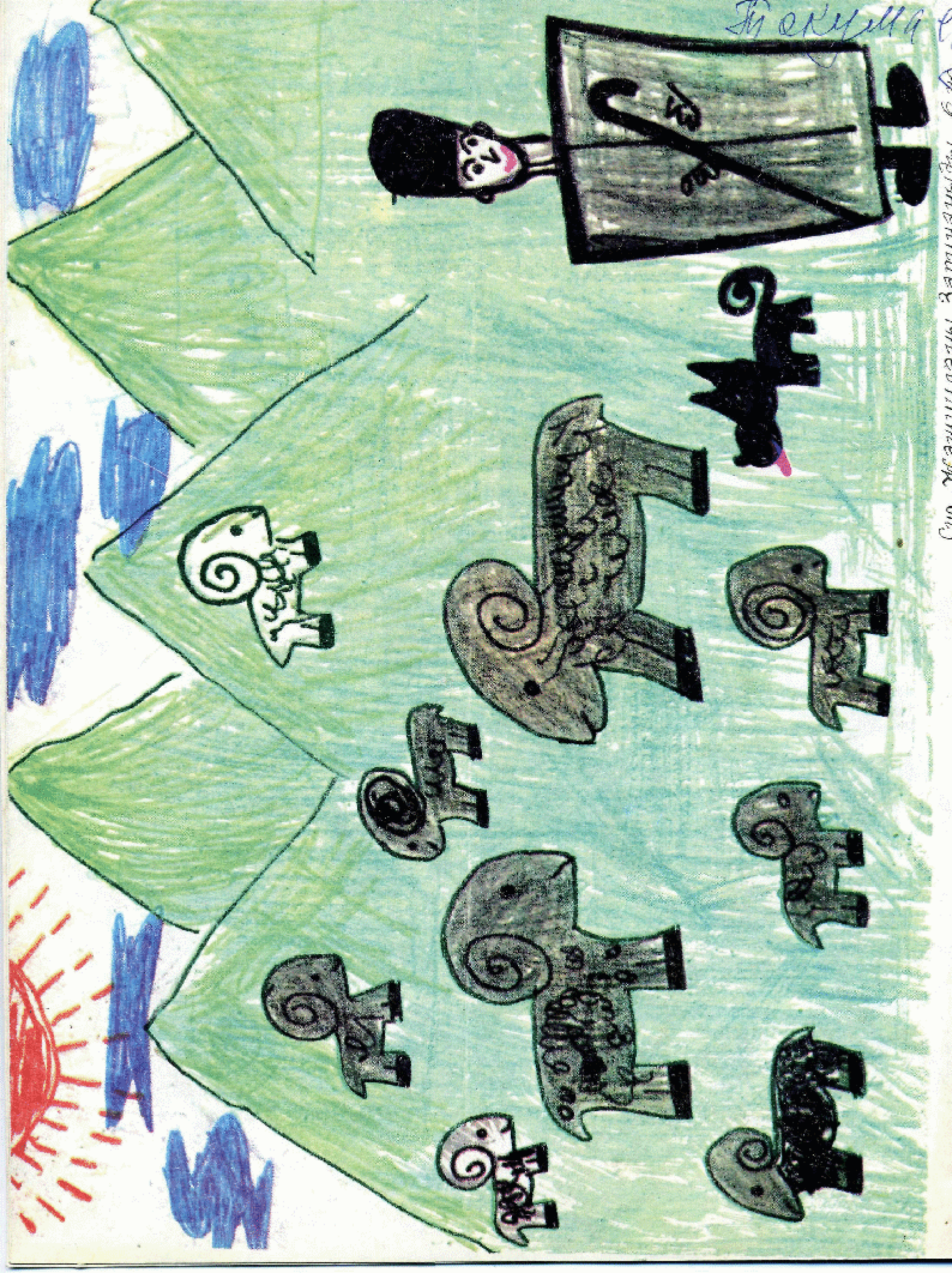
Малкъар тилде аллай къужур сёзле бардыла: солдан онгнга, онгдан солгъа окъусанг да тюрленмей къаладыла. Аланы бир къауумун сёзбер халда "Нюр" береди. Къалгъанын а кесигиз табыгъыз.

А . а	/Юйюр башчысы/
А . а	/Бек суйген адамыбыз/
А ... а	/Таулу къызчыкъны аты/
Къ ... къ	/Уллу эшик/
Т ... т	/Тери ийлегенде жараучу зат/
К ... к	/Кеси атын айтып туруучу къанатлы/
К ... к	/Итден туугъанчыкъ/
Ч . ч	/Таракъсыз "низамгъа" жыйылмагъан зат/
К . к	/Нартюх ундан этилген татымлы аш/
Ш . ш	/Ансыз шишлик этилmez/

Сур. Мещеряковнуду.

Искра

Сво. Азаровича и Заминича 6 А